

شناسایی و سطح‌بندی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر هویت‌فرهنگی دانش‌آموزان

مشخصات نویسندگان مقاله فریبا ایری دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران دانشگاه آزاد

اسلامی واحد آزادشهر

فریبا ایری

دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی مسائل اجتماعی ایران، گروه علوم اجتماعی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد

اسلامی، آزادشهر، ایران.

Department of Sociology, Az.C., Islamic Azad University, Azadshahr,
Iran

آذر اسکندری چراتی (نویسنده مسئول)

ایمیل دانشگاهی: Az.Eskandari@iaiu.ac.ir

افیلیشن: استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران.

(نویسنده مسئول)

Department of Sociology, Az.C., Islamic Azad University, Azadshahr,
Iran

صدیقه امینیان

ایمیل دانشگاهی: Se.Aminian@iaiu.ac.ir

افیلیشن: استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، واحد آزادشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، آزادشهر، ایران.

Department of Sociology, Az.C., Islamic Azad University, Azadshahr,
Iran

چکیده

امروزه هویت فرهنگی برای هر جامعه‌ای از اهمیت بالایی برخوردار است، زیرا نقش بسزایی در شکل‌گیری انسجام اجتماعی، حفظ میراث فرهنگی، و ایجاد احساس تعلق و ثبات در افراد دارد. از اینرو هدف پژوهش حاضر شناسایی و سطح‌بندی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر هویت فرهنگی دانش‌آموزان مقطع متوسطه استان گلستان بود. تحقیق حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و بر اساس روش، توصیفی-پیمایشی می‌باشد. در گام اول عوامل جامعه‌شناختی موثر بر هویت فرهنگی از طریق بررسی پیشینه و مصاحبه با ۱۰ نفر از خبرگان دانشگاهی، شناسایی شدند. سپس در گام دوم برای سطح‌بندی عوامل از روش ساختاری تفسیری با نرم‌افزار اکسل استفاده شد. نتایج گام اول نشان داد ۱۰ عامل (گروه‌های مرجع، سبک زندگی، استفاده از شبکه‌های اجتماعی، میزان اعتقادات دینی، مشارکت خانواده در فعالیتهای سیاسی-عبادی، شخصیت فردی، محیط مدرسه،

قومیت، سرمایه فرهنگی و پایگاه اقتصادی - اجتماعی) بر هویت فرهنگی دانش آموزان موثر هستند. همچنین نتایج گام دوم نشان داد این عوامل در ۲ سطح قرار گرفتند که عوامل (سبک زندگی، استفاده از شبکه‌های اجتماعی، میزان اعتقادات دینی، مشارکت خانواده در فعالیت‌های سیاسی - عبادی، شخصیت فردی، محیط مدرسه، قومیت، سرمایه فرهنگی و پایگاه اقتصادی - اجتماعی) در سطح اول و خوشه پیوندی و عامل گروه‌های مرجع در سطح دوم و خوشه مستقل قرار دارند.

کلید واژه‌ها: جامعه‌شناختی، هویت فرهنگی، ساختاری - تفسیری.

۱. مقدمه

در عصر حاضر هویت یکی از مفاهیم چندبعدی در علوم اجتماعی است که به افراد در حس تعلق به یک گروه، تقویت اعتمادبه‌نفس و خودآگاهی و ایجاد پیوندهای اجتماعی قوی کمک می‌کند (عشایری و همکاران، ۱۴۰۳). یکی از ابعاد هویت، هویت فرهنگی است. این هویت در یک گروه بر مبنای انتقال و پرورش دانش، باور، هنجار، نگرش، سنت و سبک زندگی مشترک بین اعضاست (سوتریسنو، ۲۰۲۳) و مجموعه‌ای از ارزش‌ها و سمبل‌ها است که سبب شناخته شدن فرد و جامعه و متمایز کردن آن‌ها از دیگر افراد و جوامع می‌شود (سلیمانی و همکاران، ۱۴۰۱). افراد و جوامع بر اساس هویت فرهنگی خود تمایز پیدا کرده و خود را می‌توانند براساس دستاوردهای گذشته، منسجم کنند (نیازی و همکاران، ۱۳۹۹). در این میان نظام آموزش و پرورش یکی از بهترین راه‌های انسجام هویت فرهنگی در جوامع مختلف است. این نظام از ارکان متعددی نظیر دانش آموزان و مدارس تشکیل شده است (عباس‌هاشمی و همکاران، ۱۳۹۹). امروزه دانش آموزان به‌عنوان مهمترین رکن آموزش و پرورش گریبان‌گیر انتخاب و داشتن هویت فرهنگی هستند (اسمان‌دره و بخت، ۱۴۰۱) و مدارس به‌عنوان یکی دیگر از ارکان آموزش و پرورش می‌توانند با فراهم کردن فضایی مناسب برای فعالیت‌های فرهنگی مانند هنرهای تجسمی، موسیقی، تئاتر و برگزاری جشن‌ها و مراسم فرهنگی، به تقویت هویت فرهنگی دانش آموزان کمک کنند (بیگدلو، ۱۴۰۳). با توجه به اینکه استان گلستان با داشتن با بیش از ۹۲۰۰۰ دانش آموز مقطع متوسطه جزء استان‌هایی است که بیشترین دانش آموز را در این دوره حساس هویت‌یابی دارد و از طرفی این دانش آموزان شامل اقوام مختلفی نظیر ترکمن، سیستانی، فارس، آذری، کرد و بلوچ می‌باشند، بنابراین سطح‌بندی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر هویت فرهنگی دانش آموزان در استان گلستان ضروری به نظر می‌رسد، اما بررسی تحقیقات گذشته نشان می‌دهد تاکنون پژوهش مناسب و دقیقی در این زمینه در استان گلستان انجام نشده است. لذا هدف تحقیق حاضر شناسایی و سطح‌بندی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر هویت فرهنگی دانش آموزان مقطع متوسطه در استان گلستان است.

۲. پیشینه پژوهش

هویت به معنی «چه کسی بودن» است و از نیاز طبیعی انسان به شناخته شدن و شناسانده شدن به چیزی یا جایی بر می آید (اولادحمزه زاده و همکاران، ۱۴۰۳). بر اساس نظر گافمن^۲، هویت بر اساس شرایط اجتماعی فرد و توانایی های فردی او شکل می گیرد. به اعتقاد جیمز مارسیا^۳، هویت درونی، خودجوش و پویاست که از توانایی ها، باورها و تجارب گذشته فرد نشئت می گیرد. هویت ذاتی شخص نبوده و از طرف جامعه نیز به او تفویض نشده است، بلکه فرایند معنا سازی است که بر اساس یک ویژگی یا مجموعه ای از ویژگی های به هم پیوسته فرهنگی، طی زندگی روزمره ساخته می شود (آسمان دره و بخت، ۱۴۰۱). دیدگاه های مختلفی درباره هویت فرهنگی وجود دارد که از جنبه های گوناگون به این مفهوم می پردازند. برخی آن را به عوامل تاریخی، زبانی و روانشناختی مرتبط می دانند و برخی دیگر آن را در تعاملات اجتماعی و روابط فرد و جامعه بررسی می کنند. دیدگاه های فلسفی نیز فرهنگ و هویت را عرصه ای برای تحقق خودآگاهی و معناجویی انسان می دانند (قاسمی، ۱۴۰۰). در منابع گوناگون تعاریف مختلفی برای هویت فرهنگی ارائه شده است که در شکل زیر دسته بندی شده اند:

- ساده ترین راه تعریف هویت فرهنگی، احساس وابستگی به یک گروه اجتماعی یا فرهنگی خاص است. چنین ساده سازی این اصطلاح، نیاز به مقدار زیادی اطلاعات اضافی برای روشن شدن تعریف آن را خواهد داشت (Chandler and Munday, 2011: 137).
- "تعریف گروه ها یا افراد (از طریق خود یا دیگران) از لحاظ فرهنگی یا زیرشاخصه های فرهنگی (از قبیل قومیت، ملیت، زبان، مذهب و جنسیت) (Oxford Dictionary of Media and Communication).
- ملیت، قومیت، مذهب، طبقه اجتماعی، نسل، محل سکونت یا هر نوع گروه اجتماعی به عنوان بخشی جدایی ناپذیر از خودشناسی و خودکفایی فرد است که دارای فرهنگ متمایز خود می باشد (Moha, 2005).
- عاملی اجتماعی - فرهنگی که یا افراد را با هم بر مبنای تفکر فرهنگی مشترک/ زبان/ شیوه زندگی/ سنت و غیره دور هم جمع می کند و یا باعث بیگانگی مردم از جوامع اجتماعی و فرهنگی اصلی خود به علت مهاجرت و سایر عوامل ناشی از فرایندهای جهانی سازی می شود (Aristova, 2016).

شکل ۱- دسته بندی تعاریف هویت فرهنگی (قاسمی، ۱۴۰۰)

نظریه های هویت فرهنگی به بررسی چگونگی شکل گیری و تحول هویت در بستر فرهنگی می پردازند. این نظریه ها به جنبه های مختلفی از هویت، از جمله فردی و جمعی و همچنین تأثیرات متقابل فرهنگ و هویت توجه دارند. برخی از نظریه های مهم در این زمینه عبارتند از:

2 Goffman
3 James Marcia

نظریه فرهنگی گیدنز: گیدنز معتقد است که امروزه سبک‌های زندگی در دنیای مدرنیته به طور کلی ما را از سازمان اجتماعی سنتی دور کرده‌اند. گیدنز در این خصوص مفهوم از جاکندگی مکانی و زمانی را برای توصیف این که چگونگی روابط اجتماعی، به دنبال آن هویت اجتماعی و فرهنگی از زمینه‌های محلی رها شده‌اند و دوباره ساختاری مکانی و زمانی جدید سازمان یافته اند، بکار می برد(بهشتی نژاد، ۱۴۰۱).

نظریه کنش متقابل نمادین: اولین مقوله تعیین‌کننده کنش انسان‌ها، تفسیرها و تعریف آنها از هر وضعیت خاص است. افراد برای بقا به هماهنگ شدن و مطابقت با شرایط زندگی و جهان نیاز دارند. اما جهان دائماً در حال تغییر است و افراد نمی‌توانند تمام این تغییرات را مستقیماً درک کنند برای زندگی با دیگران شاید حتی مهم نباشد که افراد به درکی «درست» برسند. بلکه بهتر است به نوعی درک مشترک دست یابند. از طریق تعامل با دیگران ما درک جدیدی از پدیده‌ها پیدا می‌کنیم و در رفتار خود تغییر ایجاد می‌کنیم تا به بهترین وضعیت دست یابیم. بر اساس سازوکارهایی که در رهیافت کنش متقابل مطرح می‌شود، می‌توان گفت که تعامل فقط در میان افراد نیست، بلکه در درون افراد نیز تعامل وجود دارد(نیازی و مرتضوی، ۱۳۹۴).

نظریه نظام کنترل فرایند هویت: هدف این نظریه نشان دادن الگویی از روابط بین فشار و هویت است که در نتیجه آنها هویت جدیدی شکل می‌گیرد. این نظریه نشان می‌دهد که فشارهای اجتماعی و محیطی به شکستن حلقه‌های بازگشتی منجر می‌شود که فرایند هویت را حفظ می‌کنند، این نظریه نشان خواهد داد که چگونه ارزیابی هر فرد از جامعه احساس هویت اجتماعی به فشارهای اجتماعی ارتباط پیدا می‌کند و چگونه این فشارها، فرایند هویت فرد را منقطع و فرد احساس بی‌هویتی می‌کند و هویت جدیدی را جایگزین می‌کند (جوادی یگانه و عزیزی، ۱۳۸۷).

نظریه هویت فرهنگی کاستلز: این امکان وجود دارد که از دل این جماعت‌های فرهنگی، کارگزاران جمعی تغییر اجتماعی سر برآورند و با استفاده از مواد و مصالح فرهنگی قابل دسترس، هویت جدیدی بسازند که موقعیت آنان را در جامعه از نو تعریف کرده و به آنان توانایی ظهور در برابر سلطه منافع جریان‌های جهانی سرمایه، قدرت و اطلاعات را اعطاء نماید(موذن پور و همکاران، ۱۳۹۸).

نظریه هویت فرهنگی جنکینز: هویت اجتماعی تعبیری است که فرد از خود در رابطه با دیگران دارد و بر اساس عضویت در رده‌ها و گروه‌های گوناگون اجتماعی شکل می‌گیرد. هویت افراد وابسته به برداشت دیگران است و لازمه شناسایی دیگران، ثبیت هویت است. همه هویت‌های انسانی حتی هویت فردی بر اساس نحوه ارتباط با دیگران و تجربه‌های دوران حیات شکل می‌گیرد پس اجتماعی است چون نتیجه توافق و عدم توافق موکول به جمع است به علاوه هویت اجتماعی شخص هیچگاه تمام شدنی نیست و مدام در معرض تحول و بازنگری است(اسمعیلی و همکاران، ۱۴۰۰).

نظریه کاشت: فرضیه اصلی و گرداننده پژوهش کاشت این است که هر چقدر مردم زمان بیشتری را صرف تماشای تلویزیون کنند، باورها و فرض‌هایشان در مورد زندگی و جامعه، بیشتر با پیام‌های مکرر و ثابت در برنامه‌های هنری، تفریحی و سرگرمی تلویزیونی همخوان خواهد شد. این نظریه یکی از اشکال اثر رسانه‌ها در سطح شناختی بوده و مربوط به این موضوع است که قرار گرفتن در معرض رسانه‌ها، تا چه حد می‌تواند به باورها و تلقی عموم از واقعیت خارجی، شکل دهد؟ نظریه کاشت یا اشاعه برای ارائه الگویی از تحلیل، تبیین شده است؛ تا نشان‌دهنده تأثیر بلندمدت رسانه‌هایی باشد که اساساً در سطح برداشت اجتماعی عمل می‌کنند (مدنی فرد و فهیمی فر، ۱۴۰۳).

نظریه شبکه‌های اجتماعی تامپسون: رسانه‌های ارتباطی را می‌توان نه تنها در جهت چالش و تضعیف ارزش‌ها و باورهای سنتی بلکه به منظور گسترش و تحکیم سنت‌ها نیز مورد استفاده قرار داد (موسوی و جوادی، ۱۳۹۷).

نظریه شبکه‌های اجتماعی گیدنز: فضای مجازی با ایجاد ظرفیتی بالا برای کنش متقابل با افراد دیگر و دریافت اطلاعات آن سوی زمان و مکان، به کاربران اجازه می‌دهد تا بی‌واسطه و بدون هیچ محدودیتی از اطلاعات مختلف استفاده و با دانش و میراث‌های فرهنگی کشورهای دیگر آشنا شوند، در حقیقت منبعی از اطلاعات و دانش فرهنگی در اختیار آنها قرار می‌دهد. با افزایش استفاده از اینترنت و شبکه‌های اجتماعی مجازی که امکان ارتباطات بی‌واسطه و با هزینه پایین را فراهم می‌کند به طور حتم این فناوری‌های نوین اطلاعاتی و ارتباطی به عنوان یک منبع هویتی با اهمیت محسوب می‌شود که در هویت فرهنگی افراد تأثیر دارند (مقصودی و همکاران، ۱۳۹۹).

نظریه شبکه‌های اجتماعی آپادورای: از نظر آپادورای فشرده‌گی فضا و زمان و سرزمین زدایی ناشی از آن می‌باشد که این خود مرزهای محلی و ملی را به اندازه‌ای نفوذپذیر می‌کند که گستره روابط اجتماعی بیش از پیش فراملی و پیوند جماعت‌های مختلف با محل و مکان معین به نحو چشم‌گیری سست می‌شود (پورجیلی و رضائی، ۱۳۹۷).

نظریه گروه‌های مرجع کولی: کولی معتقد است تصور افراد دربارهٔ خودشان براساس تعریفی که دیگران از آنها دارند شکل می‌گیرد: «خود اجتماعی بازتابی از خود آئینه سان است. ما در آئینهٔ تصورات دیگران، حالات و ویژگی‌های خود را می‌یابیم و از آن تأثیر می‌پذیریم. چیزی که ما را به غرور و مباهات یا برعکس شرمندگی و نارضایتی می‌کشاند تصویری ذهنی است که از تصورات دیگران دربارهٔ خودمان داریم (کلاشلو و عقیلی، ۱۳۹۸).

نظریه گروه‌های مرجع رابرت مرتن: از نظر مرتن نظریه گروه مرجع نظریه‌ای است با برد متوسط و در کل قصد دارد عوامل تعیین‌کننده و نتایج آن دسته فرایندهای ارزیابی و خودسنجی که طی آن فرد ارزش‌ها و

معیارهای افراد و گروه‌های دیگر را به منزله چهارچوب‌های مقایسه‌ای مرجع بر می‌گزیند نظامند نماید(کلاشلو و عقیلی، ۱۳۹۸).

نظریه سبک زندگی بوردیو: محیط فرهنگی نقش برجسته‌ای در تکوین، حفظ، تغییر و تحول هویت دارد. اگرچه ساختارهای عینی مستقل و بیرون از اراده فرد به کنش کنشگران جهت می‌دهد اما همین ساختارها نیز از خلال تکوین اجتماعی برآمده از رابطه بین فرد (طبیعت ثانوی) و اجتماع(عرصه) ایجاد می‌شوند(حضرتی و سلمانی، ۱۳۹۵).

نظریه سبک زندگی گیدنز: سنت، عرف و آداب و رسوم جاری، زندگی را در جریان و مسیر مشخصی قرار می‌داد که نقش انتخاب در آن کم‌رنگ بود و یا اساساً نقشی نداشت. در مقابل، زندگی متجدد امروزی واجد شیوه‌های معینی است که به ناچار ما را در موقعیت انتخاب قرار می‌دهد. در حقیقت ما انتخاب دیگری جز گزینش نداریم و زمانی که سخن از انتخاب است بحث خود و هویت شخصی عناصر کلیدی محسوب می‌شوند (حضرتی و سلمانی، ۱۳۹۵).

نظریه سبک زندگی وبر: ویژگی اصلی سبک زندگی از نظر وبر قدرت انتخاب افراد برای گزینش شیوه زندگی است. البته نقش محدودیت‌ها، شرایط و اقتضات اجتماعی و اقتصادی و عوامل محیطی را در این انتخاب و گزینش انکار نمی‌کند. افراد با در نظر گرفتن گروه‌ها، طبقه‌ها و قشرهایی که متعلق به آنها هستند از سبک زندگی و تفکراتی خاص خودشان برخوردار هستند(حضرتی و سلمانی، ۱۳۹۵).

نظریه پایگاه اقتصادی – اجتماعی هویت: این نظریه بر نقش پایگاه افراد در شکل‌گیری هویت نیز تاکید ویژه دارد. در پیوستاری که این نظریه پیشنهاد می‌دهد افراد با در نظر گرفتن معیاری برای مقایسه هویت خود با آن در تلاش هستند و این معیار همان چیزی است که ویژگی‌های یک هویت را مشخص می‌نماید (گلابیان و همکاران، ۱۴۰۲).

نظریه سرمایه فرهنگی بوردیو: از دیدگاه بوردیو، سرمایه آن چیزی است که به عنوان یک رابطه اجتماعی در درون یک سازواره از تعاملات عمل می‌نماید و دامنه آن بدون هیچ تمایزی به تمامی کالاها، اشیاء و نشانه‌هایی که خود را به عنوان چیزهای کمیاب و ارزشمند، عرضه می‌دارند و در یک ساختار مشخص اجتماعی، مورد تقاضا هستند کشیده می‌شود و سرمایه فرهنگی به عنوان یک رابطه اجتماعی درون سازواره ای از تعاملات که مشتمل بر دانش فرهنگی انباشته عمل می‌کند، منتهی به قدرت و منزلت می‌گردد(فتحی و دهقانپور فراشاه، ۱۳۹۹).

نظریه فشارهای اجتماعی و محیطی پیتز برک: این نظریه نشان می‌دهد که فشارهای اجتماعی و محیطی به شکستن حلقه‌های بازگشتی منجر می‌شود که فرایند هویت را حفظ می‌کنند. انقطاع فرایند هویت نتیجه عملکرد دو سازوکار است: الف) حلقه‌های شکسته شده. ب) نظام‌های هویتی بیش از حد کنترل شده. هر

کدام از این سازوکارها، موقعیتی را برای ایجاد فشارهایی فراهم می‌کند که نتیجه آن، انقطاع فرایند هویت و نتیجه آن انقطاع هم احساس بی هویتی و کسب هویتی تازه است (جوادی یگانه و عزیز، ۱۳۸۷).

علی‌رغم اهمیت هویت‌فرهنگی، مطالعات اندکی در این حوزه صورت گرفته است که در ادامه به طور خلاصه به تبیین نتایج برخی از آن‌ها پرداخته شده است و در نهایت خلا پژوهش بیان می‌شود.

بیگدلو (۱۴۰۳)، عباس‌هاشمی و همکاران (۱۳۹۹)، محمدپور و طیبی نیا (۱۳۸۹)، فو^۴ (۲۰۲۴) و لوندا^۵ و همکاران (۲۰۲۴) معتقدند مدرسه به عنوان یک نهاد آموزشی و اجتماعی، نقش برجسته‌ای در شکل‌گیری و توسعه هویت‌فرهنگی دانش‌آموزان دارد و تعاملات زودگذر بین معلمان و دانش‌آموزان، نقش مهمی در حمایت از توسعه هویت فرهنگی ایفا می‌کنند. همچنین مدل پرورش هویت چندفرهنگی در مدارس شامل ۹ بعد و عوامل پداگوژی معلم، شایستگی‌های اجتماعی چندفرهنگی، الگوها و شیوه‌های یادگیری، ارزیابی و مشارکت، محتوای شناختی - عاطفی فرهنگ، ابزارهای آموزشی، شناخت زبانی - مذهبی، شناخت سیستم اجتماعی، توسعه سواد چندفرهنگی، دانش تاریخ و حافظه تاریخی، جغرافیای فرهنگ، آموزش رسمی، تبیین نگرش‌ها و ارزش‌های چند فرهنگی، برنامه‌های پرورشی و تعلق چندفرهنگی می‌باشد و متغیرهای تحصیلات والدین، درآمد خانواده، شغل والدین، تعهد مذهبی عملی، مشارکت سیاسی، استفاده از رادیو داخلی، استفاده از تلویزیون، استفاده از روزنامه از طریق عزت نفس بر هویت فرهنگی موثر هستند.

عشایری و همکاران (۱۴۰۳)، اسمعیلی و همکاران (۱۴۰۰) و نیازی و همکاران (۱۳۹۹) در پژوهش‌های جداگانه نشان دادند شبکه‌های اجتماعی بر هویت فرهنگی تأثیر معنی‌داری دارند و به عنوان یک رشته از فرآیندهای محرکه‌ای هستند که به‌طور اساسی، نظم اجتماعی، فرهنگی، هویت، روابط افراد، خانواده‌ها را دگرگون می‌کنند. همچنین سرمایه فرهنگی خانواده، میزان استفاده از تلفن همراه، جامعه‌پذیری از خانواده و شیوه تربیتی مقتدرانه با هویت فرهنگی رابطه مثبت دارند. سلیمانی و همکاران (۱۴۰۱) و مینگ^۶ (۲۰۲۲) در تحقیقات خود نشان دادند مدل ارتقای هویت فرهنگی جوانان شامل ۶ بعد هویت فرهنگی، دیانت، جغرافیای فرهنگی، زبان، حافظه فرهنگی و پوشاک است و فعالیت‌های فوق برنامه و توانایی اجتماعی بر هویت فرهنگی جوانان تأثیر دارند. اله‌دادی و میرزایی (۱۴۰۳) در تحقیقی نشان دادند بین متغیرهای میزان رضایت از خود، درونی‌شدن ارزش‌ها، هماهنگی با ارزش‌های گروهی و تأیید دیگران با هویت اجتماعی رابطه معناداری وجود دارد.

در ارتباط با نوآوری پژوهش نسبت به پیشینه می‌توان عنوان نمود که بررسی سوابق پژوهشی پیرامون موضوع مورد بحث؛ علاوه بر ایجاد فرصت استفاده از نتایج و یافته‌های آنها در حوزه علمی و عملی گویای آن است که

---

4 Fu
5 Lunda
6 Meng

وجه تمایز تحقیق حاضر در مقایسه با مطالعات پیشین بررسی «سطح‌بندی عوامل جامعه‌شناختی» در گروه خاص «دانش‌آموزان مقطع متوسطه استان گلستان» است.

۳. روش‌شناسی تحقیق

تحقیق حاضر از لحاظ هدف، کاربردی و بر اساس روش، توصیفی-پیمایشی می‌باشد. تیم مشارکت‌کننده را ۱۰ نفر از خبرگان دانشگاهی که دارای ویژگی‌هایی نظیر تجربه، تناسب رشته تحصیلی، مدرک تحصیلی، تدریس در دانشگاه، سابقه پژوهشی و تألیفی در زمینه جامعه‌شناسی بودند، تشکیل داده که به روش هدفمند و گلوله‌برفی انتخاب شدند (جدول ۱). این پژوهش در دو گام انجام شده است:

گام ۱. شناسایی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر هویت‌فرهنگی دانش‌آموزان از طریق بررسی پیشینه و برگزاری جلسات مصاحبه با خبرگان عوامل جامعه‌شناختی موثر بر هویت‌فرهنگی دانش‌آموزان شناسایی می‌شوند (جدول ۲).

گام ۲. سطح‌بندی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر هویت‌فرهنگی دانش‌آموزان

مرحله اول: تشکیل ماتریس خود تعاملی ساختاری

در این مرحله متغیرهای مساله به صورت زوجی با هم مقایسه می‌شوند و با استفاده از نمادهای A, O, X, V روابط بین متغیرها تعیین می‌شود. و ماتریس خود تعاملی ساختاری به دست می‌آید (جدول ۴).

مرحله دوم: ماتریس دستیابی

در این مرحله، ماتریس خود تعاملی ساختاری به یک ماتریس دودویی تبدیل می‌شود. از این طریق، ماتریس دسترسی اولیه به دست می‌آید. از طریق تبدیل نمادهای A, O, X, V به صفر و یک برای هر متغیر ماتریس خود تعاملی ساختاری به یک ماتریس دودویی تبدیل شده که به اصطلاح ماتریس دسترسی اولیه خوانده می‌شود (جدول ۵). پس از تشکیل ماتریس دسترسی اولیه با دخیل نمودن انتقال‌پذیری در روابط متغیرها، ماتریس دسترسی نهایی تشکیل می‌شود (جدول ۶).

مرحله سوم: تعیین روابط و سطح‌بندی

برای تعیین روابط و سطح‌بندی ابعاد باید مجموعه خروجی‌ها و مجموعه ورودی‌ها برای هر بعد از ماتریس دریافتی استخراج شود. مجموعه خروجی‌ها شامل خود بعد و ابعادی است که از آن تأثیر می‌پذیرد. مجموعه ورودی‌ها شامل خود بعد و ابعادی است که بر آن تأثیر می‌گذارند. پس از تعیین روابط و سطح متغیرها می‌توان آن‌ها را به شکل مدلی ترسیم کرد. به همین منظور ابتدا متغیرها برحسب سطح آن‌ها از بالا به پایین تنظیم می‌شوند و با استفاده از سطح‌بندی انجام شده شکلی با عنوان سطح‌بندی عوامل جامعه‌شناختی موثر بر هویت‌فرهنگی دانش‌آموزان ترسیم می‌شود (شکل ۲). در ادامه تحلیل MicMac انجام می‌شود که هدف از آن، تجزیه و تحلیل قدرت نفوذ و وابستگی متغیرها است (جدول ۷). همان طور که در شکل ۳ مشاهده می‌شود ابعاد به چهار خوشه تقسیم شده‌اند. خوشه اول شامل معیارهایی است که دارای میزان نفوذ و وابستگی ضعیف

هستند. متغیرهای وابسته در خوشه دوم قرار می‌گیرند که میزان نفوذ ضعیف اما میزان وابستگی بالایی دارند. این ابعاد به طور عمده نتیجه مدل هستند و بدین معنی است که تغییر در سایر عناصر تشکیل‌دهنده مدل سبب تغییر در این متغیرها می‌گردد. خوشه سوم معیارهای پیوندی قرار دارند که میزان نفوذ و وابستگی قوی دارند. خوشه چهارم شامل معیارهای مستقل است که میزان نفوذ بالایی به همراه میزان وابستگی پایینی دارند (آذر و خسروانی، ۱۳۹۸). برای سنجش روایی و پایایی مرحله کیفی از معیارهای لینکولن و گوبا^۷ (۱۹۸۲) استفاده شد. در این تحقیق قابلیت اعتبار از طریق بررسی توسط خبرگان صورت گرفت. به این ترتیب که در چند مورد پس از انجام و پیاده‌سازی مصاحبه اولیه نیمه باز به همراه تحلیلی از مصاحبه در اختیار فرد مصاحبه شونده قرار گرفت تا از صحت اطلاعات به دست آمده در مصاحبه اطمینان حاصل شود. برای معیار قابلیت ثبات به این منظور سعی شد تا با تهیه شواهد و مدارک کافی در خصوص هویت فرهنگی دانش آموزان به گونه‌ای مشروح و دقیق، رویه‌های مورد مطالعه، زمینه و شرایط پژوهش توصیف گردد. در واقع سعی شد کلیه فعالیت‌های صورت گرفته شامل مراحل کار و چگونگی گردآوری و تحلیل داده‌ها به دقت ثبت شوند. در راستای قابلیت انتقال این معیار به کاربردهای نتایج حاصل از پژوهش اشاره دارد و در راستای اعتبار بیرونی عمل می‌کند و در خصوص قابلیت تایید بدین معناست که نتایج حاصل از پژوهش توسط استاد یا محقق که نقش راهنمای کار را بر عهده دارد مورد تایید و صحت قرار بگیرد. این امر به این جهت انجام می‌شود که ممکن است فرآیند تحقیق توسط ادراکات شخصی پژوهشگر تحت تأثیر قرار گیرد.

جدول ۱- مشخصات خبرگان (مصاحبه‌شوندگان)

ردیف	محل فعالیت	تحصیلات	رشته تحصیلی
۱	دانشگاه آزاد اسلامی آزادشهر	دکتری	جامعه‌شناسی
۲	دانشگاه آزاد اسلامی مشهد	دکتری	جامعه‌شناسی
۳	دانشگاه آزاد اسلامی آزادشهر	دکتری	جامعه‌شناسی
۴	دانشگاه مازندران	دکتری	جامعه‌شناسی
۵	دانشگاه گیلان	دکتری	جامعه‌شناسی
۶	دانشگاه فردوسی	دکتری	جامعه‌شناسی
۷	دانشگاه آزاد اسلامی مشهد	دکتری	جامعه‌شناسی
۸	دانشگاه گلستان	دکتری	جامعه‌شناسی
۹	دانشگاه مازندران	دکتری	جامعه‌شناسی
۱۰	دانشگاه گلستان	دکتری	جامعه‌شناسی

۴. یافته های پژوهش

بر اساس مصاحبه با خبرگان عواملی که در جدول ۲ آورده شده‌اند، به عنوان عوامل جامعه‌شناختی موثر بر هویت فرهنگی دانش‌آموزان شناسایی شدند.

جدول ۲- عوامل جامعه‌شناختی موثر بر هویت فرهنگی دانش‌آموزان بر اساس مصاحبه با خبرگان

عوامل	مصاحبه شونده ۱	مصاحبه شونده ۲	مصاحبه شونده ۳	مصاحبه شونده ۴	مصاحبه شونده ۵	مصاحبه شونده ۶	مصاحبه شونده ۷	مصاحبه شونده ۸	مصاحبه شونده ۹	مصاحبه شونده ۱۰
گروههای مرجع	+	+	+	+						
سبک زندگی	+	+	+	+						
استفاده از شبکه های اجتماعی	+			+	+					
میزان اعتقادات دینی	+	+	+	+						
مشارکت خانواده در فعالیتهای سیاسی - عبادی				+	+					
شخصیت فردی		+		+	+					
محیط مدرسه				+	+					
قومیت				+	+					
سرمایه فرهنگی	+	+	+	+	+					
پایگاه اقتصادی - اجتماعی				+	+					

نتایج حاصل از جدول ۲ نشان داد که عوامل توسط مصاحبه شوندگان حداقل سه بار و حداکثر تا هفت بار مورد اشاره و تاکید قرار گرفتند. در مجموع عوامل جامعه‌شناختی موثر بر هویت فرهنگی دانش‌آموزان، ۱۰ عامل می‌باشند. در ادامه خبرگان با استفاده از جدول ۳ به تعیین روابط بین متغیرها پرداخته و ماتریس خودتعاملی ساختاری در قالب جدول ۴ به دست آمد.

جدول ۳- علائم مورد استفاده در طراحی مدل ساختاری - تفسیری

O	X	A	V
عدم وجود رابطه	رابطه دوسویه	متغیر j بر i تاثیر دارد	متغیر i بر j تاثیر دارد

جدول ۴- ماتریس خود تعاملی ساختاری

ردیف	عامل	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱	گروههای مرجع	۱	V	V	V	V	V	V	O	V	V
۲	سبک زندگی	۱	X	X	X	V	X	A	A	A	A
۳	استفاده از شبکه های اجتماعی	۱	۱	۱	X	V	X	A	V	X	X
۴	میزان اعتقادات دینی	۱	۱	۱	۱	X	X	X	A	A	A
۵	مشارکت خانواده در فعالیتهای سیاسی-عبادی	۱	۱	۱	۱	X	X	X	A	A	A
۶	شخصیت فردی	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	A	A	A
۷	محیط مدرسه	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	V	V	V
۸	قومیت	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	X	X	۱
۹	سرمایه فرهنگی	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	X	۱	۱
۱۰	پایگاه اقتصادی - اجتماعی	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱

بر اساس جدول ۴ در صورتی که ورودی (i, j) (محل تلاقی سطر i و ستون j) در ماتریس خود تعاملی ساختاری V باشد، در ورودی (j, i) در ماتریس اولیه یک و در ورودی (j, i) صفر قرار داده می شود، در صورتی که ورودی (j, i) در ماتریس خود تعاملی ساختاری A باشد، در ورودی (i, j) در ماتریس اولیه صفر و در ورودی (i, j) یک قرار داده می شود، در صورتی که ورودی (i, j) در ماتریس خود تعاملی ساختاری X باشد در ورودی (j, i) در ماتریس اولیه یک و در ورودی (j, i) یک قرار داده می شود و در صورتی که ورودی (j, i) در ماتریس خود تعاملی ساختاری O باشد در ورودی (i, j) در ماتریس اولیه صفر و در ورودی (j, i) صفر قرار داده می شود (جدول ۵).

جدول ۵- ماتریس دسترسی اولیه

ردیف	عامل	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱	گروههای مرجع	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱
۲	سبک زندگی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰
۳	استفاده از شبکه های اجتماعی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱
۴	میزان اعتقادات دینی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰
۵	مشارکت خانواده در فعالیتهای سیاسی-عبادی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰
۶	شخصیت فردی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۰	۰
۷	محیط مدرسه	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱
۸	قومیت	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱	۱
۹	سرمایه فرهنگی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱
۱۰	پایگاه اقتصادی - اجتماعی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۰	۱	۱

در جدول ۶ برای اطمینان باید روابط ثانویه کنترل و انتقال پذیری انجام شود. انتقال پذیری به معنای آن است که اگر متغیر A بر B و B بر C تأثیر داشته باشد، در این صورت باید A نیز بر C تأثیر گذار باشد.

جدول ۶- ماتریس دسترسی نهایی

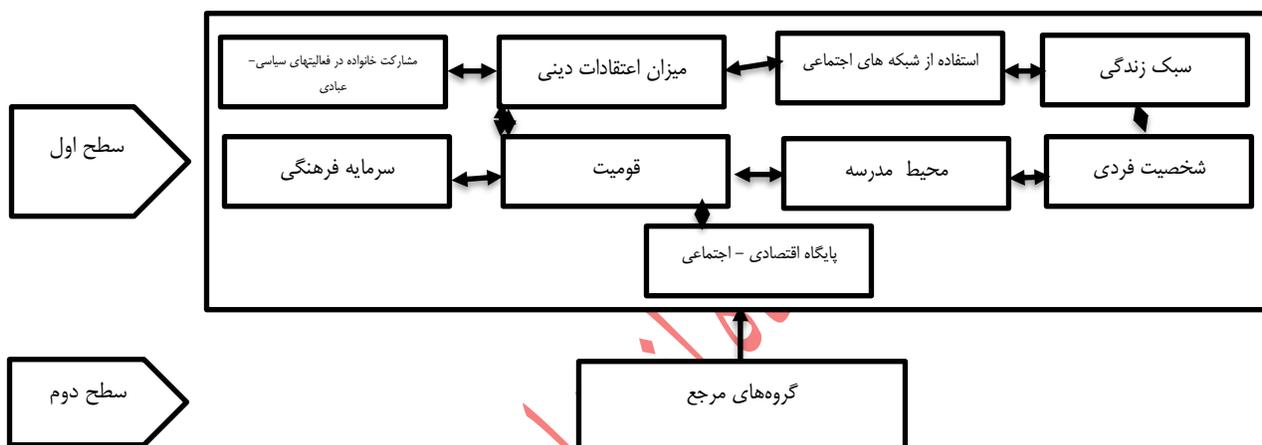
ردیف	عامل	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
۱	گروههای مرجع	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۲	سبک زندگی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۳	استفاده از شبکه های اجتماعی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۴	میزان اعتقادات دینی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۵	مشارکت خانواده در فعالیتهای سیاسی- عبادی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۶	شخصیت فردی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۷	محیط مدرسه	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۸	قومیت	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۹	سرمایه فرهنگی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱
۱۰	پایگاه اقتصادی - اجتماعی	۰	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱	۱

در جدول ۷ پس از تعیین مجموعه های ورودی و خروجی، اشتراک این مجموعه ها برای هر یک از ابعاد تعیین می شود. ابعادی که مجموعه خروجی و اشتراک آنها کاملاً مشابه باشند، در بالاترین سطح قرار می گیرند. به منظور یافتن اجزای تشکیل دهنده سطح بعدی سیستم، اجزای بالاترین سطح آن در محاسبات ریاضی جدول حذف می شود و عملیات مربوط به تعیین اجزای سطح بعدی مانند روش تعیین اجزای بالاترین سطح انجام می گردد. این عملیات تا آنجا تکرار می شود که اجزای تشکیل دهنده کلیه سطوح سیستم مشخص شوند.

جدول ۷- تعیین روابط و سطوح مدل

عامل	سطرها مجموعه خروجی (اثرگذاری)	ستون ها مجموعه ورودی (اثرپذیری)	اشتراک	سطح
۱	۱	۱	۱	دوم
۲	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	اول
۳	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	اول
۴	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	اول
۵	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	اول
۶	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	اول
۷	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	اول
۸	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	اول
۹	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	اول
۱۰	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۱-۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	۲-۳-۴-۵-۶-۷-۸-۹-۱۰	اول

بر اساس سطح‌بندی انجام شده در جدول ۷، مدل جامعه‌شناختی هویت‌فرهنگی دانش‌آموزان ترسیم شد. با توجه به مدل ارائه شده در شکل ۲ هرچه متغیر در سطوح پایین‌تر قرار داشته باشد، از تأثیرگذاری بیشتر و تأثیرپذیری کمتری برخوردار است، لذا می‌توان گفت زیربنای مدل جامعه‌شناختی هویت‌فرهنگی دانش‌آموزان در درجه اول گروه‌های مرجع است.

شکل ۲- مدل جامعه‌شناختی هویت‌فرهنگی دانش‌آموزان

در ادامه میزان قدرت نفوذ و وابستگی ابعاد مدل ارائه شده در شکل ۲ به‌دست می‌آید. بدین صورت که در جدول ۸، مجموع اعداد سطرها نشان‌دهنده قدرت نفوذ و مجموع اعداد ستون‌ها نشان‌دهنده قدرت وابستگی می‌باشند (جدول ۸).

جدول ۸- قدرت نفوذ - وابستگی

عامل	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰
قدرت نفوذ	۱۰	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹	۹
قدرت وابستگی	۱	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰	۱۰

بر اساس شکل ۳، عوامل (سبک زندگی، استفاده از شبکه‌های اجتماعی، میزان اعتقادات دینی، مشارکت خانواده در فعالیت‌های سیاسی-عبادی، شخصیت فردی، محیط مدرسه، قومیت، سرمایه فرهنگی و پایگاه اقتصادی - اجتماعی) در خوشه پیوندی و عامل گروه‌های مرجع در خوشه مستقل قرار گرفته‌اند. لذا می‌توان گفت عامل گروه‌های مرجع تأثیرگذاری بیشتری در مدل دارد.

قدرت نفوذ

۱۰	۱									
۹										۳-۲
										۵-۴
										۷-۶
										۹-۸
										۱۰
۸			مستقل					پیوندی		
۷										
۶										
۵										
۴										
۳			خودمختار					وابسته		
۲										
۱										
	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	۱۰

قدرت وابستگی

شکل ۳- ماتریس قدرت نفوذ-وابستگی

۵. بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر شناسایی و سطح بندی عوامل جامعه شناختی موثر بر هویت فرهنگی دانش آموزان مقطع متوسطه استان گلستان بود. این پژوهش در دو گام انجام شده است. نتایج گام اول نشان داد ۱۰ عامل (گروه های مرجع، سبک زندگی، استفاده از شبکه های اجتماعی، میزان اعتقادات دینی، مشارکت خانواده در فعالیت های سیاسی-عبادی، شخصیت فردی، محیط مدرسه، قومیت، سرمایه فرهنگی و پایگاه اقتصادی - اجتماعی) بر هویت فرهنگی دانش آموزان موثر هستند که گروه های مرجع با نظریه های کولی و رابرت مرتن همخوانی دارد. سبک زندگی با نظریه های بوردیو، گیدنز و وبر همخوانی دارد. استفاده از شبکه های اجتماعی با نظریه های کاشت، تامپسون، گیدنز و آپادورای و نتایج تحقیقات عشایری و همکاران (۱۴۰۳)، اسمعیلی و همکاران (۱۴۰۰) و نیازی و همکاران (۱۳۹۹) همخوانی دارد. میزان اعتقادات دینی با نتایج تحقیقات بیگدلو (۱۴۰۳)، عباس هاشمی و همکاران (۱۳۹۹)، محمدپور و طیبی نیا (۱۳۸۹)، فو (۲۰۲۴) و لوندا و همکاران (۲۰۲۴) همخوانی دارد. مشارکت خانواده در فعالیت های سیاسی-عبادی با نتایج تحقیقات بیگدلو (۱۴۰۳)،

عباس‌هاشمی و همکاران (۱۳۹۹)، محمدپور و طیبی نیا (۱۳۸۹)، فو (۲۰۲۴) و لوندا و همکاران (۲۰۲۴) همخوانی دارد. شخصیت فردی با نظریه‌های بوردیو، گیدنز و وبر و نتایج تحقیقات سلیمانی و همکاران (۱۴۰۱) و مینگ (۲۰۲۲) همخوانی دارد. محیط مدرسه با نتایج تحقیقات بیگدلو (۱۴۰۳)، عباس‌هاشمی و همکاران (۱۳۹۹)، محمدپور و طیبی نیا (۱۳۸۹)، فو (۲۰۲۴) و لوندا و همکاران (۲۰۲۴) همخوانی دارد. قومیت با نتایج تحقیقات بیگدلو (۱۴۰۳)، عشایری و همکاران (۱۴۰۳)، اسمعیلی و همکاران (۱۴۰۰)، نیازی و همکاران (۱۳۹۹)، محمدپور و طیبی نیا (۱۳۸۹)، فو (۲۰۲۴) و لوندا و همکاران (۲۰۲۴) همخوانی دارد. سرمایه فرهنگی با نظریه بوردیو و نتایج تحقیقات بیگدلو (۱۴۰۳)، عشایری و همکاران (۱۴۰۳)، اسمعیلی و همکاران (۱۴۰۰)، نیازی و همکاران (۱۳۹۹)، محمدپور و طیبی نیا (۱۳۸۹)، فو (۲۰۲۴) و لوندا و همکاران (۲۰۲۴) همخوانی دارد. پایگاه اقتصادی - اجتماعی با نظریه هویت و نتایج تحقیقات بیگدلو (۱۴۰۳)، عشایری و همکاران (۱۴۰۳)، اسمعیلی و همکاران (۱۴۰۰)، نیازی و همکاران (۱۳۹۹)، محمدپور و طیبی نیا (۱۳۸۹)، فو (۲۰۲۴) و لوندا و همکاران (۲۰۲۴) همخوانی دارد. نتایج گام دوم نشان داد مدل هویت فرهنگی دانش آموزان دارای ۲ سطح می‌باشد و عامل گروه‌های مرجع که در سطح دوم قرار دارد، زیربنای مدل است. همچنین نتایج تحلیل میک‌مک نیز نشان دادند عوامل (سبک زندگی، استفاده از شبکه‌های اجتماعی، میزان اعتقادات دینی، مشارکت خانواده در فعالیت‌های سیاسی - عبادی، شخصیت فردی، محیط مدرسه، قومیت، سرمایه فرهنگی و پایگاه اقتصادی - اجتماعی) در خوشه پیوندی و عامل گروه‌های مرجع در خوشه مستقل قرار گرفته‌اند.

در نهایت با عنایت به اینکه عامل گروه‌های مرجع در سطح دوم و خوشه مستقل قرار گرفته است، بنابراین بیشترین تاثیر را در شکل‌گیری هویت فرهنگی دانش‌آموزان دارد، لذا پیشنهاد می‌گردد مسئولین آموزش و پرورش توجه بیشتری به ایجاد گروه‌های مرجع در بین دانش‌آموزان داشته باشند، زیرا با تقویت این گروه‌ها هویت فرهنگی بهتری در بین دانش‌آموزان شکل می‌گیرد.

همچنین به محققین پیشنهاد می‌شود در تحقیقات آتی میزان روابط بین عوامل موثر بر هویت فرهنگی دانش‌آموزان با روش معادلات ساختاری را بررسی نمایند.

از محدودیت‌های تحقیق می‌توان به زمانبر بودن شناسایی خبرگان و انجام مصاحبه با ایشان اشاره کرد.

سپاسگزاری: در پایان لازم است از کلیه افرادی که در انجام این تحقیق کمک نموده‌اند، کمال تقدیر و تشکر را داشته باشیم.

منابع

- آذر، عادل و خسروانی، فرزانه. (۱۳۹۸). تحقیق در عملیات نرم (رویکردهای ساختاردهی مسئله). تهران: انتشارات سازمان مدیریت صنعتی، چاپ دوم.
- آسمان دره، عبدالحمید و بخت، منصور. (۱۴۰۱). «راهکارهای ارتقای هویت فردی و ملی دانش‌آموزان». رویکردی نو در علوم تربیتی، ۴(۱).

- اسمعیلی، معصومه، رادفر، مجید و باصری، علی. (۱۴۰۰). «بررسی پیامد جامعه‌شناختی شبکه‌های اجتماعی بر هویت فرهنگی جوانان (دانشجویان دانشکده علوم اجتماعی دانشگاه تهران مرکز)». *مطالعات توسعه اجتماعی- فرهنگی*، ۱۰(۱).
- اله‌دادی، نورالدین و میرزایی، ابراهیم. (۱۴۰۳). «تعیین‌کنندگان جامعه‌شناختی مؤثر بر هویت اجتماعی (نمونه مطالعاتی دانش‌آموزان دختر شهر شیراز)». *پژوهش‌های جامعه‌شناسی معاصر*، ۱۳(۲۵).
- اولادحمزه زاده، علی، اولادیان، معصومه، صفری، محمود. (۱۴۰۳). «طراحی مدل آموزشی مبتنی بر توسعه هویت با رویکرد ایرانی-اسلامی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی». *مدیریت و چشم‌انداز آموزش*، ۶(۱).
- پورجلی، ربابه و رضائی، سیده سمانه. (۱۳۹۷). «بررسی رابطه میزان ساعات استفاده از شبکه‌های اجتماعی (مجازی) و میزان انسجام اجتماعی خانواده در بین خانواده‌های شهر نقره». *مطالعات جامعه‌شناسی*، ۱۰(۳۸).
- بهشتی نژاد، مهدی. (۱۴۰۱). «نقد نظریه فرهنگی آنتونی گیدنز». *سیاست پژوهی تحول در علوم انسانی*، ۱(۱).
- بیگدلو، حمیده. (۱۴۰۳). «نقش مدرسه در شکل‌گیری هویت فرهنگی دانش‌آموزان». *نهمین کنفرانس ملی رویکردهای نوین در آموزش و پژوهش*.
- داوری، علی و رضازاده، آرش. (۱۳۹۷). *مدل‌سازی معادلات ساختاری با نرم‌افزار PLS*. تهران: انتشارات جهاد دانشگاهی.
- جوادی یگانه، محمدرضا و عزیزی، جلیل. (۱۳۸۷). «هویت فرهنگی و اجتماعی در بین جوانان شهر شیراز با توجه به عامل رسانه». *تحقیقات فرهنگی*، ۱(۳).
- حضرتی، مرتضی و سلمانی، گودرز. (۱۳۹۵). «نظریه‌های سبک زندگی در حوزه جامعه‌شناسی (وبر، بوردیو، گیدنز، و زیمل)». *اولین کنفرانس بین‌المللی مطالعات اجتماعی فرهنگی و پژوهش دینی*.
- سلیمانی، طاهر، صامت، علیرضا و قیومی، عباسعلی. (۱۴۰۱). «ارائه مدل سیاست‌گذاری فرهنگی به منظور تقویت (ارتقای) هویت فرهنگی جوانان استان ایلام». *فرهنگ ایلام*، ۲۳(۷۷).
- عباس‌هاشمی، تیناب، شریفی، اصغر و ایمانی، محمدنقی. (۱۳۹۹). «ارائه مدل پرورش هویت چند فرهنگی دانش‌آموزان ابتدایی بر اساس نظریه داده‌بنیاد». *توسعه آموزش جندی شاپور/هواز*، ۱۱(۱).
- عشایری، طاهار، منتی، ایوب، جهان‌پرور، طاهره و آقازاده، پرستو. (۱۴۰۳). «مطالعه نقش رسانه و شبکه‌های اجتماعی در تغییرات هویت فرهنگی ایرانیان: مرور تاریخی-تجربی داده‌های ثانویه». *پژوهش‌های ارتباطی*، ۳۱(۱).
- فتحی، ابراهیم و دهقانپور فراشاه، طیبه. (۱۳۹۹). «بررسی سرمایه فرهنگی بوردیو و رشد در تعالیم دینی». *دین و سیاست فرهنگی*، ۱۴(۱).
- قاسمی، الهام. (۱۴۰۰). «هویت فرهنگی در عصر جهانی شدن: همگرایی یا واگرایی». *پژوهش‌های مکانی فضایی*، ۱۸(۱).

- کلاشلو، حسن و عقیلی، فریده، (۱۳۹۸). « تغییرات نگرشی جوانان به گروه های مرجع ». *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۱۸(۴۵).

- گلابیان، بیژن، خدای، علیرضا و کریمی، مجید رضا. (۱۴۰۲). « بررسی مدل تأثیر پایگاه اجتماعی-اقتصادی بر هویت اجتماعی جوانان ». *پژوهشهای جامعه شناختی*، ۱۷(۴).

- لطیفی، معصومه، ریاحی نیا، نصرت ، قانلی، یحیی و بابائی، محمود. (۱۴۰۰). « عوامل تأثیرگذار بر هویت فرهنگی دانشجویان ایرانی عضو شبکه های اجتماعی (مطالعه موردی: فیس بوک، تلگرام و اینستاگرام) ». *مطالعات رسانه های نوین*، ۷(۲۶).

- محمدپور، احمد و طیبی نیا، موسی. (۱۳۸۹). « عوامل موثر بر هویت فرهنگی دانش آموزان اسدآباد ». *پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه*، ۵(۱).

- مدنی فرد، مریم و فهیمی فر، علی اصغر. (۱۴۰۳). « مطالعه ای بر عوامل تأثیرگذاری اینستاگرام بر مخاطب بر مبنای نظریه کاشت ». *مطالعات دینی رسانه*، ۶(۲۴).

- مقصودی، سپیده ، صبوری خسروشاه، حبیب و هاشم زهی، نوروز. (۱۳۹۹). « تبیین تأثیرات فضای مجازی بر هویت اجتماعی جوانان در شهر تهران ». *مطالعات راهبردی ورزش و جوانان*، ۴۸(۱).

- مؤذن پور ، شفیع، موسوی، سید یعقوب و امیرمظاهری، امیرمسعود. (۱۳۹۸). « تأثیر ابعاد جهانی شدن فرهنگی بر احساس هویت ملی (مطالعه موردی: دانش آموزان مقطع پیش دانشگاهی شهرستان بابل) ». *جامعه شناسی نهادهای اجتماعی*، ۶(۱۴).

- موسوی، سید کمال الدین و جوادی، سمانه سادات. (۱۳۹۷). « بررسی نقش استفاده از اینترنت در میزان بروز عادات و خصلتهای منفی فرهنگی: مطالعه موردی شهر کاشان ». *مطالعات رسانه های نوین*، ۱۴(۱۴).

- نیازی، محسن، صادقی آرنی، زهرا و صنعت کار، احسان. (۱۳۹۹). « ارائه مدل ساختاری سازی تفسیری بررسی عوامل اجتماعی فرهنگی موثر بر هویت فرهنگی ». *مطالعات کاربردی در علوم اجتماعی و جامعه شناسی*، ۳(۳).

- نیازی، محسن و مرتضوی، آمنه. (۱۳۹۴). « بررسی و تحلیل نظریه کنش متقابل نمادین ». *کنفرانس بین المللی علوم انسانی، روانشناسی و علوم اجتماعی*.

-Faisal, M. Banwet, D.K. and Shankar, R.(2006). Supply chain risk mitigation: modelling the enablers, *Business Process Management*, 12(4), 535-552.

- Fu, G.(2024). Research on the Influencing Factors of Cultural Identity and its Enhancement Path, *International Journal of Humanities Social Sciences and Education*,11(12),120-127.

-Lincoln, Y., and Guba ,E.(1982). Epistemological and methodological bases of naturalistic inquiry. *Educational Technology Research and Development* ,30,233-252.

- Lunda, A. Frommherz, A.Bolton, W.G.;Cook, C.;Dude, B.Leask, N. Littlefield, R. McCarty, J.Puustinen, S. Vaska, N. Supporting.(2024).the Cultural Identity Development of

Indigenous Youth: Findings from an Indigenous Educators' CommunityOf-Practice. Educ. Sci, 14, 1272.

- Meng, Y.(2022). An Analysis of the Factors Influencing Cultural Identity of International Students Coming to China and Its Relationship with Cultural Identity, Journal of Education, Humanities and Social Sciences,8(1),2023-2040.

- Sutrisno, S. (2023). Changes in Media Consumption Patterns and their Implications for People's Cultural Identity. Technology and Society Perspectives (TACIT), 1(1), 18–25.

مقالات آماده انتشار
عبد قايمل ارجاع

Identifying and classifying sociological factors affecting students' cultural identity

Abstract

Today, cultural identity is of great importance for any society, because it plays a significant role in forming social cohesion, preserving cultural heritage, and creating a sense of belonging and stability in individuals. Therefore, the aim of the present study was to identify and classify sociological factors affecting the cultural identity of high school students in Golestan province. The present study is applied in terms of purpose and descriptive-survey in terms of method. In the first step, sociological factors affecting cultural identity were identified through background research and interviews with 10 academic experts. Then, in the second step, the interpretive structural method was used with Excel software to classify the factors. The results of the first step showed that 10 factors (reference groups, lifestyle, use of social networks, level of religious beliefs, family participation in political-religious activities, individual personality, school environment, ethnicity, cultural capital, and socio-economic base) are effective on students' cultural identity. Also, the results of the second step showed that these factors were placed at two levels, with the factors (lifestyle, use of social networks, level of religious beliefs, family participation in political-religious activities, individual personality, school environment, ethnicity, cultural capital, and socio-economic base) at the first level and the linked cluster, and the factor of reference groups at the second level and the independent cluster.

Keywords: sociological, cultural identity, structural-interpretive.